

MENDEBALDEKO EUSKERA XX MENDE GOIENEAN

Izenburu orrenpean, MENDEBALDE Euskal Kultura Alkartekoek bizkaierari buruzko egun biko jardunaldiak eratu ebezan Bilbon orrilaren 16 eta 17an. Jardunaldi orreen elburu nagusjak bizkajerearen egoerea aztertu, egokitu, prestigiatu eta beraren aldeko kontzientziak izjotutea jzan ei ziran, orretara euskerea bera indartuko dalakoan.

Or, bizkajereari jagokozan lau arlo nagusi aztertu ziran, arean da:

- 1.—Agozko literatura.
- 2.—Irakaskuntzea.
- 3.—Edabideak.
- 4.—Berbetatik eredura.

Berbalariak, urrengo oneek jzan ziran: Xabier Amuriza, Rikardo Badiola, Xabier Kaltzakorta, Jose Muruaga, Kepa Altonaga, Juan Euis Goikoetxea, Juan Mari Iraolagoitia, Maribi Unamuno, Igone Etxebarria, Adolfo Arejita, Eneko Barrutia eta lñakj Gaminde, baktoxari jagokon gaja jorratuteko ordu erdj emon eutsoela.

Moderatzajleak, urrenez urren: Jazinto Iturbe, lñaki Sarrjugarte, Eneko Barrutia eta Jesus Mari Txurruka. Dandanok aitatutako MENDEBALDE alkartekoak.

Entzuleen artean, besteak beste, Euskaltzajndiako euskaltzain oso batzuk egon ziran, Eusko Jaurlaritzako arduradun batzuk, euskal jdzaleak eta, batez be, irakaskuntzan diarduan irakasle andana. Esan bear da, entzuleek be euren eritxiak azalduteko aukerea izan ebela. Bizkaitarrak ezeze, arabarrak eta gipuzkoarrrak be an izan ziran.

Entzundakoen artetik ildo nagusi bi azpimarratu bearko litzakez. Ildook MENDEBALDE alkartearen bear arloak izango dira:

- a.—Euskera Batua bizkaierearen kutsuz txipriztindutea.
- b.—Bizkajera estandarrari gure gizartean (irakaskuntzan, edabideetan, administrazioan, kalean,...) leku egitea.

MENDEBALDE alkartea igaz sortu zan Alfonso Irigoien zuzendaritzapean, lau urteko lanulen ostean. MENDEBALDE izena jmini eutsoen, bizkaierearen eremua zeozelan zeaztu gurarik, Bizkaia bakarrik ez dala adierazo gurarik edo.

Esan bear da, bizkajerearen alde bear egin gura dauanak alkartearen atreak edonoiz zabal-zabaljk eukiko dauazala.

Au idatzi dauana be jardunaldiotan tarteko izan zan eta joan orduko idatzj-takoak gogotan artu ta eta an entzundakoak mamurtu ostean, bizkaierearj buzuko idazle onek urrengo iruzkin eta eritxi apalak zureganatu gura leukez, irakurle.

BIZKAIEREAREN NORMALKUNTZEA EUSKAL GIZARTEAN

Bizkaiereak gaur egun dauazan indarra eta osasunaren barri jakiteko gizarte bizitzako arlo guztietara jo bear dogu eta bertan dauan garapena neurtu. Aurreko urteetan izan dauan bilakaereari begiratu bear deutsogu: guztiz atzerantzako eta ezkorra, erabileran ezeze, jakite mailan be. Bizkaierearen egoera kaskarra, ilteko aginean dagoana ezjn dogu aaztu. Igorpena galdu edo eten egin da. Nagu-

sienak dira geien eta la bakarrak bizkaieroa erabilterakoan. Askok ez dabe sinjstuko bizkajerearen erabilerarjk ezean euskerearen beraren atzerakada aundia datorrenik. Sentsibilizazino kanpainak ez dira najkoak, bestelango bide eta neurri sendoak artu bear dira, alik arinen artu be. Aaleginak aalegjn, aurrera egjteko egjngo doguzan urratsak beste neurri batzuetaz osotu ezean, ankamotz eta indarge lotuko dira. Izan be, administrazino, irakaskuntza eta edabideetatik, iru arlo nagusiotatjk kanpo lotu da, geiagoko barik. Literaturan be, astiroago bada be, laster atean lotuko jaku. Bizkaierearen izen edo ospe galtze orrek erabileran beerakada andia ekarri dau. Galdubide au ez da oraindinokarren eten edo lotu. Eta ez batuaren onerako, erderearen onerako bajno. Orretatik guztiorretatik atara leiteken ondorioa, zera da, "orajn artean, izkuntza politika okerra erabilj izan dala". Orretan erakunde publikoek erantzukizuna ezeze, zeresan eta zeregjn aundiak daukezana argi be argi dago.

Izan be, azkeneko urteetan, elduen arteko moteltasun itzela egon da bizkajerearen erabileran, lotsaz edo konplexuz edo... (al aldeano y al gorrión, polvora y perdigón). Errjtarrak bizkaieroa erabilteko sentsibilizatu eta kontzientziatu bear doguzana zalantزابako gauzea da.

Baina bizkajerearen benetako normalkuntzea lortu aal izateko bear beste bitarteko zein borondate politikoarj bear-bearrezko deritxegu.

*** Bizkaiereak galdutako izena edo ospea jaso**

(al aldeano y al gorrión,...)

Aspaldiotako kontua da arazo au. Emen jarrera multzo bi nabarmenduten dira:

—bizkaieradunen jarrera

—euskaldun barrien jarrera

Bizkaieradun asko ta askorengan bigarren mailako berbadunaren konplexua igarten da. Arazo au sarri be sarri agertuten da ETB-k edo irratiren batek alkarrizketatuak izankeran. Tresna baliobakoa balitz lez, berealakoan baztertuten dabe euren nortasuna agirian itzi lejken euskalkia. Bearbada "goragoko-mailea" erakutsi guran. Geien-geienetan emoitza negargarriak lortuz eta euren izkuntza aberastasuna iluntasunean ostenduz.

Euskaldun barri asko ta askoren jokabide mingarria geienetan min ori sortu gura barik, gero ta zabalduagoa da, au da, "eske, zuk bizkaieraz egiten duzu" orrelango pentsakerea. Or gurabako destaina dago, nonbait, sarritan euren ezjakintasuna eta ezjntasuna estaldu gurarik.

Gure euskalduntasunari zor jakon begirunea birreskuratu bear dogu, batzuk, bakotxak bere buruari begiraturaz eta besteek dakian arengandik begjruna eta apaltasun osoz jkasiz.

Esan bearrik ez dago, erritarren izkuntzea an-oremenka bultzatu bear da. Tokjan tokiko berbakerak izkuntzearen aldetik aztertu bear dira. Erritarrei ernoitzen barri emon bear jake, euren berbakerea euren begien aurrean goratu gurarik. Euron eta danon nortasuna dalako. Ospe eta eragin aundiko pertsonak bizkaieroa erabilteak mesede andia egjngo deutso bizkajereari eta azken baten be, euskerearj berarj.

Bizkaierearen normalkuntzan bearrezko dan gizarte giro egokia sortu eta arlo orretan dagozan arazoei urtenbide bateratuak bilatu bear dira. Errjtarrak bizkaierearen normalkuntzearen garrantzjaz sentiberatu bear doguz. Bizkaierearen onarpen sozialaren oinarri zabalagoa lortu bear da, erabagi pertsonalak eta orokorrak

artuz, Bajna erakundeek bizkajerearen jakite eta erabilerea sustatu bear dabez, bizkaierearen aldeko kontzientzajazinoa sortuz.

Mezua posjtjbizatu egin bear dogu. Bjkaierearen bidez Euskal Erriaren aberastasuna areagotuko dogu. Euskal Erria bera euskaldunagoa egingo dogu.

* Bizkaierearen azterketa soziolinguistikoa

Jakjn badakigu euskerearen egoerea txarra dana. are ago bizkaierearena. Egoera oneri konponbiderik gura badeutsogu aurkitu, ez dago besterik, leenengo ta bein, egoera ori benetan zelango dan jakitea bajno. Onetarako azterketa berezia egin bearko litzake, bizkaierearen eremu osoan eta bere eraginpeko eremuan be bai. Orren arabera egoerea arteztuteko bear diran neurriak arto bearko litzakez. Areak da:

- gaitasuna neurtu
- erabilerea neurtu
- jarrerak neurtu

Azterketa onek arlo guztiak ukutu bearko leukez: administrazinoa, irakaskuntzea, kalea, sendja, giro formalagoak, euskaldun barrien eragina,... aren ondorioz onelango argibideak jasoz:

- bzkajerearen erabjlera eremuak
- bizkaierearen erabilera bjlaaerea
- belaunaldien arteko banaketea bizkajereari jagokonez
- bzkajereari jagokonez dagozan ezorekak
- bizkaierearen erabilpenagaz lotura arteza daben beste ainbat eragile

Bizkaierearen erabilerearen aurka jokatuten daben eragileak zeaztu eta aztertu bearko litzakez, esate baterako: sendj barruko igorpena edo jgorpenik eza. Bjkaierearen normalkuntzeari buruzko erritarren eritxiak eta jar'era be entzun bearko litzakez.

* Bizkaierearen erabilerea

Badago belaunaldien arteko austurea jzkuntza erabilereari jagokonez. Gazteen artean gero eta gitxiago erabilten bada euskerea, bjkaierearen erabilerea aixar egiteko aginean dago, gitxienetan dago egon eta. Bizkaierearen alarma gorri guztjak iziotuta dagoz

Berbadunen jokaera linguistiko berezkoari bidea emon bear jako. Gura inguruan bizkajeraz egiteko baldintza egokiagoak sortu bear doguz. Oneek egon ezean, gatx-gatx jraun leike bizkaiereak bjzrik gura artean. Ostera. areek sortu ezkeru, bizkaieradunen izkuntza jokaerea bjkaierearen aldeko izan leiteke, gaur eguneko burukonplexu andiak oso-osoan baztertu aal izateko.

Leenengo oinkada lez, bizkajerearen gjzarte erabilerea eta jakite mailea parakatutea lodo bear dogu, epe ertainera lortu be. Erabilera au bermatuteko neurriak artu bear dira. Era berean, bizkaieradunen euren euskalkiarenganako aldeko zintzotasuna lortu bear dogu (sendjaren bjdez, batez be), bizkajerearen belaunaldj-belaunaldiko jarraipen eta igorpenari eutsi aal izateko. Orregaitik bada, baldintza egoki, bajkor eta lagungarriagoak bearrezkoak dira gizartean, eta era orokorrean, ganera.

Erritarren artean bjzkaierea erabjlteko sentsibilizazino kanpaina andia eta

sakona egin bear dogu. Sendj euskaldunen barruko giroa bizkaierearen alde irabazi bear dogu. Bizkajeradunen artean aldeko jarrerak sendotu eta irabazteko elburuaz. Bizkajerearen jarraipenean daben erantzukizunaz jaubetuazo bear deutesegu. Bizkaierearen izen ona goratuteak asko be asko lagunduko deutso, azken baten, baita euskereari berari be.

Euskerea biziko bada, izkuntza igorpenak dauan garrantziaz jaubetu bear dogu, au da, guraso eta semealabek daben garrantziaz. Beraz, sendi barruko izkuntza igorpena ojnarrj-oinarrizkoa da orretarako, zeresanik ez bizkaiera bera be.

Bizkaierearen erabilera sozialaren normalkuntzea ere gj be ar da bizkaiera bera g aratu et a bu ltzatuteko asmotan. Azken baten, bizkajerea gizarteratu bear dogu, gero eta eremu geiagora zabaldu daiten. Erispide nagusi batzuej jarraituz, erabilera plangintzea sortu bearko litzake onako oneek gogotan artuta

—Bizkaierearen azterketa soziolinguistikoa egin.

—Bizkajerearen araubidea sortu.

—Tokian tokiko jzkuntza plangintzarako egitaraua sortu (argjbideak eta erispideak).

—Leentasunezko arloak zeaztu.

—Euskera teknikari, itzultzajle eta euskera zerbitzuek bizkajeraz be jardungo dabena bermatu.

Bizkajerearen erabilerea gutarjko baktxaren esku dago, zeozelan, euskerearen etorkizuna be: etxean, eskolan, lagunartean, bearrean, salerosketan, tabernan, kirolan, erakundeetan..., eguneroko bizitzearen arloetan bizkaiera egingo dogun neurrian, bizkajerearen etorkizuna egiten ibiliko gara. Bizkajerearen erabilerea oiko eta eguneroko arloetan sendotu bear dogu, sendotu be.

* **Bizkaierearen igorpena**

Bizkaierearen igorpena bermatuteko sendja dogu ardatz naturala eta nagusjenetariko bat, eskolea eta urko komunitatea be garrantzizkoak izanik. Eskolea eta sendia, bizkajerea, euskerea, bizj-bizirjk jagon eta garatuteko gune bjok bearrezkoak dira. Eskola eta sendjak, bizkaierearen erabilereari jagokonez, alkarregazko loturea, alkarren ondoko katebegi bi izan bear dabe, onartuezina litzake bion arteko etena. Eskolan ikasten dabenak gero sendiaren barruan izan bear dau jarraipena, eta iruntzietara be. Sendia ojnarrj-oinarrjko gunea dan ezker, bizkaierearen etorkizuna sendiari estu-estu lotuta dago, beraren bidezko igorpenak garrantzj ukoezina daukala. Sendiak belaualdi batengandjk bestearengana izkuntzea igarotea bermatu daroa eta. Norbanakoaren jzkuntza jokaeran sendiak garrantzi aundja dauka, bera oso artuemon sare indartsua izanda, iraupen luzeko artuemon sarea dalako. Sendian datza-eta euskerearen jarraipena. Egon, ez dago beste bjderik sendjak besteko etekin edo emoitza obarjk lortu leikenik. Bizkaiera jkasi eta erabilteko gunerik egokiena, ekonomjkoena, emonkorrena eta eraginkorrena da izan.

Orajn artean, izkuntza gaitasuna, au da, eredu bakarra (batua) izan dogu elburujokabjdea. Umeak izan djra jokabjde orren artzajlerjk nagusjenak. Bajna, izkuntzeari jagokonez, umeak be ur-ur dabezanengana —senitartekoak— urreratu bear doguz, urte askotan apurtutako artuemon ljnguistjko normalak bizkaierearen bitartez bere lekura ekarri bear doguz, bere senera, atan be, bizkaierearen beraren aldeko jarrerak eta erabilerea sendjaren barruan indartu eta areagotuz, biz-

kaierearen jarraipena ziurtatu daikegun. Bada, igorpenaren ontasunak bere leentasunezko lekua birreskuratu bear dau. Urko artuemonetan ezeze, formalagoe-tan be. Orretarako:

- ingurune bizkaieraduna, erri majlea abiaburutzat artuta, gogotan adu bear da. Bizkaierearen erregistroak ez dira izkuntza eredura igaroten eta.
- Plangintza orokor egokia egin bear da, bizkaierearen igorpena belaunaldien artean bermatu eta agozko ereduari eusteko. Izan be, igorpen ori da garrantzitsu, errez, merke eta eraginkorra.
- Kontzientziapena bizkaitar eta bizkaieradunen artean sortu bear da. Sentsibiljzazio eta motibazio kanpajnak: irakaskuntzan, sendian, kalean... "Bizkaierearen eguna". eta abar.
- Sendi barruko artuemon bizkaieradunei eutsi bear jake, etxerik etxeko aldeko kanpaina eratu (gurasoak).
- Irakaskuntzearen bidez bizkaierearen igorpena bermatu bear da, irakasle bizkaieradunak kontratatuz eta tokian tokiko berezitasunak jagonez.
- Euskaltegiak (AEK, udal euskaltegiak, barnetegiak, baserri eskolak) elduen alfabetatze/euskalduntzea bizkaieraz be sortu bear dabe.
- Astialdirako ekintzak bizkaieraz eratu bear dira.

Bizkaierearen, euskerearen, erabilera plangintzak inguru soziolinguistikoagaz bat egin bear dau oso-osoan, euskerearen jarraipena belaunaldien artean bermatu gura izan ezkeru, jakina.

Askotan, goj-mailako plangintzea baino, eraginkorragotzat jotzen da bertsolarj-zea, jpujin leiaketak, eta abar bultzatutea, baina, batez be, etxean egitea da garrantzitsuena.

Sartalde onetako gizarte osoa bizkaierearen garrantziaz jaubetu dajten aalegin aundia egin bear dogu.

* **Bizkaieria administrazioan**

Legearen arabera, iru erabilera gune garrantzietatik administrazioa dogu leenengoa. Administrazioan egokitzapen berezia bear da bizkaierearen, euskerearen, igorpen katea ez eteteko eta beraren jarraikortasuna bermatuteko. Egokitzapenik eroso, merke, zeatzen eta ondoriorik aberatsenak ekarriko deuskuzana aukeratu bear dogu. Azken baten, administrazio barruan bizkajeria lan eta zerbitzu izkuntza bihurtutea litzake elburua, bai barrura bai kanpora begira.

Admjinjstrazino txikiek (udalek) zejin aundiek (Aldundiek eta EJ-k) bizkaierearen erabilera sustatu bear dabe, barru zein kanpoari begira. Orrek administrazioaren kideen izkuntza gaitasuna sendotu eta, bide batez, erabilpena araututea dakar (Euskerearen Udal Arauak). Lan ekoizpena bizkaieraz sortutea da elburua. Leenengo ta bein, izkuntza ojturak eta inguruaren baldintzak egokituz joan bear da. Geroko baten, ekoizpen guzti-guztiak bizkaieraz egin artean. Onetarako, bearginen eskuartzea oinarrizkoa da.

Administrazioan bizkaieria erabiliko bada ala ez agintarien eskuetan dago. Beraz, ukoezina da arlo onetan agintari politjkoen erantzukizuna. Alderdi politjkoen eskuartzea eta konpromezua bear-bearrezkoak dira gaia bideragarri egitekotan.

Bizkaiereari leentasuna emon bear jake, agoz zein idatziz, zerbitzu publjko zein pribatuetan (osasunbidea, diru etxeak, epaitegiak, irakaskuntzea, Eleizea, kultura

alkarteak, sejalakuntzea,...). Orretarako erabagj politjkoak bear dira. Bizkaieria admjnjstrazjnoan txertatutea ezin leiteke, baina, tresna edo iskilu politikotzat erabj, txertaketa ori berezko gauzea jzango dalako, naturalnaturala.

Bear be, bjzkaierearen aldeko lurgunea bear dogu Euskal Erriko Sartalde onetan. Aukerea geurea da. Bizkaieraz bizi diran Udalakaz (oraingoz Bermeokoa bakarrik) bat eginik, inguruko erretjara zabaldu geinken asmo polita da izan. Aaztu barik, erriotan dagoan bizkajeradun errealitate soziolinguistikoa. Udalotan bizkaierearen aldeko aurrebaldintza egoki-egokiak dagoz egon eta.

Administrazinoen arteko artuemonak bizkaierearen bitartez atondu bearko litzakez. Udalak beste admjnjstrazinoakaz bjzkaieria erabiliko dau. Alan be Aldundiek udalakaz. Adminjstrazino mailan bizkaierearen erabilerea arautu eta normaldu bear da, betekizun guzti-guztiak bete aal jzan daiazan. Administrazinoan bizkaierearen erabileran aurrera egitea euskerearen normalkuntzan aurreantzako urrats garrantzitsua egitea litzake eta.

*** Bizkaieria irakaskuntzan (eskolaurrea, OHO, UBI)**

Irakaskuntzan azkenengo urteotan erabili izan dan izkuntza politikea birrikusj bearko da. Gurean ez dau. geiengeienetan, inguruko izkuntzeagaz ezelan be bat egin. Or, zeozelan, jzkuntzearen igorpenaren katea eten egjn da. Orren ondorioak, oraindinokarren, inork neurtu ez dauazan arren, edonorentzat agirj-agjrrjak dira, arean da, euskereari berari lagundu baino, kalte geiago egin deutso. Daukagun izkuntza altxorra baztertuz, beste eredu batzuk eta euren bakarrik, gurataguraz sartuak izan djra eta. Ez da or eredu batetik besterako ezelango zubj antzekorik egon, zorjtxarrez. Etxeko eta eskolako euskera ereduaren aurkaesan andia sortu da, bjzkaieria gitxiagoturik albo baten geratuz.

Beraz, gauzak dagozan egoeratik egoera normal batera eroateko bear-bearezko da izkuntza politikea aldatu eta egokitea, au da, bizkaierearen aldeko izkuntza poljtika egokia ezartea. Or Eusko Jaurlaritzari jagokon sailak zein eskoletako irakasleek euren ikuspegi itxia albo baten bertan beera itzi bear dabe. Azterketa zorrotza egin bear da irakasleen gertakuntza eta etenbako birziklatzea dirala-eta, bizkaiereari jagokonez, umezaindegietatj unibertsitateetaino. Bearrezkoak dira politikarien borondate politikoa eta irakasleen ezkuntza borondatea be. Bizkaierearen bearrizanaz bete-betean egon daitezcan eragin bear jake.

Zer esanik be, arazo onetan guraso askok be askok daukezan erantzukizuna eta konpromezua artubearra.

Irakaskuntzan bizkaierearen aldeko giroa sortu bear da, gaur egun bizkai erearen aurkako eta baztertzaille bizi dogun giroa bestelakoa erakusten deuskun arren. Irakaskuntzearen barruko administrazinoak arazo onetan badauka zereginik eta zeresanj. Bizkaieria oidalako eta oiko biurtu bear dogu irakaskuntzan, ikasle-irakasleen arteko eskola barruko zein kanpoko artuemonetan, biurtu be.

Bizkaieria ezkuntza sistemearen berezko izkuntza lez ezarri bear da. Bizkaierearen erabjlera publikoa, arerj jagokozan lurraldeetako berezko jzkuntzatat bultzatu bear dau ezkuntza sistemeak.

Elduen alfabetatze-euskalduntzeak be, beraren zeresana euki bear dau bizkaierearen aldeko normalkuntza bide orretan: aukerak-irakasleak-metodologia eskueran ipiniteko, ain zuzen be.

* Bizkaiera eta edabideak

ETB— Orokorrean, euskalkien eskuartzea lortu eta areagotu bear da. Erritarrek alkarrizketetan egiten dabena ezeze, aurkezle-esatariek egiten dabena be. Zati aundi baten egin egjten dabe, eredu bakarrari jarraituz (gipuzkerea), baina. Batuagazko dendua lortu bear da. euskalkiei jagokenez, eta, batez be, xiberoera eta bizkaierari jagokenez.

IRRATIAK— Bizkaiko irratietan, Bilbokoetan, bizkaieradun eremuko irratj euskaldunetan bizkaiereak zeresan aundia bear dau euki, leentasunezkoa, atan be.

ALDIZKARI-EGUNRARIETAN— Erri eta errialdeetako aldizkarietan bizkaierari leentasuna emon bear jako. "Euskaldunon Egunkaria" euskereari zabaldutako leioa dogu eta esan bear da, bizkaieradun gitxik be gitxik bizkaieraz bertan idazten dabela. Or gure buruari eginbearreko kritikea. Or dago, bada, zabalik dagoan erabili bako leio interesgarria!

* Euskerearen normalkuntzan bizkaierearen zeresana

Euskerearen normalkuntzarako garrantzjtsua da bizkajerearen normalkuntzea, euskera bizja dalako. Euskal gjzarte normalduteko euskerearen normalkuntzea garrantzitsua dan ginoan, beintzat.

Erabileran oinarritutako normalkuntzea sortu bear da apurka-apurka arlo eta eremu barriak irabaziz. Onetarako, aurrean ajtatutako iru eremu nagusietan, batez be, jakite mailea, gaitasun eta erabilera egjtasmoak sortu eta gauzatu bear dira.

Bizkajereak galtze eta atzerakuntza andia egin dau azken urteotan, bai berbadunen kopuruan, bai erabileran, bai lurraldez. Ordezkapen bide eskergan sartuta dago. Geien baten, erderearen indarrezko ezarpen eta beronen indar sozialagaitik, baina bajta ezarritako euskera plangjntzearen okerbidea edo eragjnik eza-gaitik be.

Bizkaiereak joko andia euki bearke leuke euskerearen normalkuntzan, bizkaierearen soinarj bere osotasunean begiratuta, jakjna.

* Bizkaierearenganako gorengo erakundeen izkuntza politikea

Izkuntzearentzat oinarri-bearrezko eragilea ezkuntzea da.

Baina ez da bakarra. Gjzarte ingurunearen eragina nabarmendu bear dogu, izkuntzearen aldeko jokabjdeak garatu bear doguz, eta izkuntzearen erabilerea errotuteko bearrezko gizarte ingurunea bear da. Izkuntza eragileen multzoa, atan be.

Izkuntzearen, bizkaierearen aldeko jokabideak garatutea agintari politikoen erantzukizuna da. Erri borondatea ekintza biurtu bear dabe, eta kultura, ekonomia arlo zein edozein arlotan neurriak artuten dabezan lez, onetan be neurriak artu bear dabez. Erritarren arteko norberaren jzkuntzaz irudi txarra izatea ez da oidalakoa eta. Egoera ori normaldu bearra dago. Izkuntza politikearen elburua izkuntzearen normalkuntzea da. Beraz, neurriok izkuntza politikea garatutean datzaz, izkuntza politika egokian atan be.

Politikoak dira jzkuntza politikea sortu dabenak. Izkuntza politika orrek, batez

be, administrazinoan (udalak, aldundiak,...), edabideetan eta irakaskuntzan eragin andia be andia eta argj-zuzena dauka. Poljtikoen eskuetan dago, beraz, bizkaierearen etorkizuna. Bizkaierea bera babestu, bultzatu, sustatu eta erabjlteko aaleginak egitea, atan be. Au da:

- bizkaierea ondorengoentzat bermatutea
- bizkaierearen oiko erabilera eremuak sendotutea
- bizkaierearentzat berbadun barriak irabaztea
- bizkaierearentzat erabilera eremu barriak irabaztea

Zenbatekodun izkuntza polItikeak —eta zalantza barjk, zelangotasuna bjzkaieareak dakar—, edozelango euskera igorpenak, ez dau ojnarri sendorik iminjko euskerearen zein bizkaierearen bIrreskurapenerako. Betelana baino ez da izango, etorkizunerako oinarria imini bearrean. Zenbatekoari begiratu barik, oba da zelangotasunari begiratutea.

Eusko Jaurjarjtzak (EJ) eta Foru Aldundiek erriko errealitate biziagaz bat egjn bearko leukee, euskereari jagokonez. Onek esan gura dau, bizkaierea aintzakotzat artu bear dabela, bai barruko, bai kanpoko artuemonetan. Errealitate bizi orregaz bat egiteko, bearrezkoa da izkuntza politika egokja egitea. Egokitasun orj ezin leiteke ezelan be ulertu, bizkaierea, gaur arte egon dan lez, albo baten baztertuta lotuten bada. Au da, izkuntza politikatik ate egotea, sarbiderik ez eukitea. Gizarte arlo guztietara eroan eta ezarrj bear da izkuntza poljtjka barrj orj. Gauza asko aldatu bear djra or eta orretarako politikarien borondate ona bearrezkoa da, jakina.

Izkuntza politikeak plangintzea ekarri bear leuke, onetan bizkaierearen aldekoa ekarri be. Bizkajerea normalduteko bearrezkoa dan plangintza orokorra jomuga izan bear dogu. Bizkaierearen erabilera soziala eta publikoa ziurtatu eta bermatu bearko dauz izkuntza plangintzeak. Baita erabiliko dan bizkaierearen jatortasuna eta aberastasuna jagon be. Aldarrikapenak egja biurtutera igaro bear doguz. Plangintza orokor au euskal erakundeek bideratu bearko leukee, arlo guztietan bizkaierearen aldeko dinamikea izjotuz. Leentasunezko arloak edo lerro nagusiak landu bear dira, arean da:

- administrazinoa
- irakaskuntzea
- edabideak
- kaleko erabilpena
- sendiaren barruko izkuntza igorpena

Izkuntza politikea egiterakoan, euskerea bizirik dagoana, arean da, bizkajerea, aintzakotzat, artu bear da. Bizkaierearen normalkuntzearen kontzientzia eta kulturea zabaldu bear doguz. Bizkaierearen aldeko plangintza orokorra bultzatu bear da, erabilpena, agoz zein idatziz.

Au guztiau aurrera atarateko, erronka andia bada be, esanda dagoan lez, borondate politikoa eta baliabideak eskueran imintea bearrezkoak dira.

*** Bizkaierea bultzatuteko itzarmenak**

Erri alkarte eta taldeek erakundeakaz egindako eta bjzkaierea bultzatuteko itzarmenak djra. Bizkaierearen erabilerea areagotuteko, atan be. Bizkaierea erabilteko konpromezua artutekoa, baj izenpetzaileen euren arteko artuemonetan, bai izenpetzaileok beste talde edo erakundeakazko artuemonetan be. itzarme-

nen izenpetzajleek euren eguneroko barruko jardukeretan be bizkaieria indartuteko konpromezua artuko dabe.

*** Bizkaieria eta bere eremu erdaldunak**

Euskeraz bizi diran lurraldeak, udalerriak, bizkaieraz bizi diranak barru, sendotuteak leentasun osoa izan bear dau euskerearentzat.

Bizkaierearen eremu erdalduntzat euskera galduta dauken Bizkaiko eta Arabako eremuak dira. Bertan egiten zan euskerea bizkaieria izan zalako eta orren egiztapen argjak toponimia bera eta bertako askoren antroponimia doguz. Ori olan izateaz gan, eurentzako euskal lurralderik urkoena, auzoa, bizkaierearen lurraldea da izan. Beraz, euskerearen aldetik bizkaiereak leenago eragin leikie beste euskera moeta batzuk baino. Or bizkaierearen egona edozein arlotan, logika osoaren aurka, la utsaren urrengoa da. Ez dira bizkaierari buruzko jakintza gitxieneko batzuk bermatuten be. Orren adibjderik argiena Bilbo bera da. Bilbon bertan be, euskaldunen artean bizkaieradunak geiengo aundia izanda be. Bilbon bertako euskerea orajndinokarren il agjnean bizirik badago be.

Eremu orreetan bizkaierearen egona bermatu bear da, bai irakaskuntzan, bai administrazinoan, bai edabideetan, baita edozein arlotan be. Udalerrri bizkaieradunen aldeko poljtjkea egin bear dabe euskal erakundeek.

*** Bizkaieria versus batua**

Aspaldjko kontua da au. Beinola bateko kontu onek burruka antzekoa sortu eban bien artean. Burruka antzuagorjk! Bai alde batetik zein bestetik. Burruka antzu ori aaztu egin bear da. Batuak bere bidea argi ta garbi dauka, lotuezina, eta onartubearrekoa. Bizkaieria, ostera, bere bjdea idoro ezinik jabilku. Bideok, batakJ zejn besteak, alkar osogarriak eta egundo be ez aurkakoak izan bear dabe. Ezin lejteke bideotatik bat, bestea dalaeta, aolan, geiagoko barik, baztertu, ez eta iruntzjetara be. Izkuntza idatziak eta agozko jzkuntzeak alkarregaz norabide berean joan bear dabe eta ez alkarren aurka.

*** Bizkaiera estandarra**

Bizkaiera estandarraren bearrizana argi be argi dago.

Euki badauka bizkaiereak bere tradizino jdatzi luzea eta indartsua. Agozko ereduari jagokonez, gogotan artutekoa da urteetan Eleizeak bizkaieradun lurraldeetan anor-emenka erabili izan dauan eredu jaso, érriak a ulertuteko arazorik euki ez dauana, atan be. Orajn dala urte batzuk bizkaierearen estandarjazinoaren bidea asi zan: bizkaierazko idatz arauak, deklinabidea, aditza eta joskerea. Badagoz egon, ostera, zer batzuk, oraindinokarren, argitasun eta ukutu barik lotu diranak. Eredit estandar ori zeaztu eta ezarrj bear da. Eredit integratzailea edota bateratzailea erabiliz, arean da, bizkaiera osotua. Batuarako artutako eredu baztertzzailea saiestutea garrantzizkoa da, ez daiguzan, azkenean, la gipuzkera uts biurtu dan euskera batuan egindako akats baztertzzaileak bizkaiera estandarrean be egin. Dagozan urtenbideak danak onartu eta aukeran itzi (e.b. gintzazan /

gñan), baten aldeko jokerea erakutsi arren. Egñn daigun estandarizazinoa inor atean ez sentiduteko moduan.

* **Bizkaierearen gramatikearen aldetik dagozan iluntasunak**

Dagozan iluntasunak eta utsuneak argitu eta beteteko jakitunen batzorde eragile zabala eratu bear da. Bizkaierearen estandarizazinoa sortu eta lortuteko, onargarri eta erabilgarrj izan diran eta diran aukera guzti-guztiak onartuz, aolkatuz eta eskueran iminjz, baj aditza, bai joskera, baita iztegiaren aldetik be. Orretan batuak daukan erabjde linguistikoa lortu eta aren pareko joan bear ko leuke gure bizkaiereak. Izkuntza jasoa izan daiten lortu bear dau, idatziz zejn agoz, berak bizirik irautea gura badogu, beintzat.

* **Bizkaierearen aolkularitzea**

Aurrekoagaz lotuta eta aregaz bat egiteko, egitura edo zerbitzu tekniko au erateutea oso interesgarri izan leiteke bizkaierera bera bultzatu, zabaldu eta normalduteko. Beraz, bizkaierearen normalkuntza eta birreskurapen bidean aolkularitzea izatea dau elburu. Azken baten, bizkajerearen normalkuntzarako tresnea jzango litzake. Zerbitzu onetan erakundeen eskuartzea garrantzj aundikoa litzake (EJ, Aldundiak eta udalak). Zerbitzu tekniko orrek bizkaiereari buruzko dokumentazjno zerbitzua, laguntza teknikoa, arlo orretan beste batzuen lanak batutea, argibjdeak emotea, normalkuntzan artu bearreko neurrien ganeko eritxia emotea, erabilerea eta sustapena aalbidetuteko proposamenak egitea, eta abar eskejnj hear ko leukez.

* **Bizkaiera utsezko aldizkaría**

Bizkajeradunen multzoa edo komunitatea zeozelan alkarregaz lotu bear dogu. Komunitate orren arteko komunjkazino bearrizana egon badago eta bizkaierazko aldizkariak bete leike utsune ori. Gaur egun, gure arteko lotura idatzia bear-bearezkoa da bizkaiereak bizirik irautea gura badogu, beintzat. Edabide idatziaren ekarpena bizitza kulturalaren eta sozialaren onatsunagaz eta indarragaz lotuta dago eta.

Errjtarrek euren euskerearen baljoaz jaubetu daitezcan eta bizkaierera apurka-apurka jantzi aal izateko, bizkaieraz idatzitako aldizkarja beren-beregia da. Bizkajeradunak euren euskalkian irakurten ojtutea (dakigunetik ez dakigunera joanik) elburu argia dogu. Bizkaierearenganako begirune eta ezagutza soziala areagotuko dauz eta. Ainbat izkuntza erregistro gaurkotu, antxinako batzuk birreskuratu eta bizkaierearen aberastasuna zabaldutea jadetsiko litzakez. Euskaldundu eta alfabetatuteko be tresna erabilgarri besteko osogarria litzake aldizkaria. Egon be, gero ta bizkajeradun geiago alfabetatuta dagoz (batuaz gejenak) eta orajndjnokarren erreferentzia idatzirik ezean bizi gara. Bizkajera utsez jdatzita, bada. egon bear ko leuke aldizkariak, publizitatea barru.

Izkuntzearen normalkuntzeak eredu idatzian dauka bere ojnarrjrk sendoena. Idatziko ez dan izkuntzeak iraun nekez iraungo dau bizirik. Bizkaiereari, bere normalkuntzearen bidean, asko be asko lagundu leikiona aldizkariarena izan leiteke.

Izan be, aldizkaria izan leiteke bizkaierearen normalkuntzearen bermatzailea. Aldizkari osoa bizkajeraz idatzita. Bizkaiera estandarrean idatzita egon arren, bere orrrjaldeek aldaera, berbakera guztietara zabaldua egon bearko leukee. Izan be, kendu baino geitu egin bear dogu eta. Baztertu baino, onartu egin. Bada, azpjeuskalki eta euren altxorrei era estandarrean idatzita leku egin bear jake bizkaierearen aldizkari orretan.

Edukina, egitura eta ildo profesionalaren aldetjk. "Euskaldunon Egunkarja" eta "Argia" barrjemoileek darraien eredia jarraibjdetzat artu leiteke onerako be.

*** Bizkaiera eta liburugintza-argitalpenak**

Or, arlo bi aztertu leitekez:

—literatura arloa

—irakaskuntza arloa

Azkeneko urteotan, bizkajeraz egin izan dan literatura gero eta urriagoa izan da. Ia utsaren urrengo biurtu artean, idazle bakan batzuk egindakoa izan ezik. Bizkaieradun idazleak bildur dira bizkaieraz jdazten, "zer esango dabelakoan" edota "danok ulertu dajgun". Fenomeno bjtxi be bitxja dogu, anaturala. Gjtxitasun konplexua ete? Oidalakoa izan bear leukena, ojezlako biurtu. Zenbakiak or dagoz, bizkaieraz egiten dan ekoizpena negargarria da.

Beste orrenbeste irakaskuntzan jazoten da. Emen. baina, akiakulea aundjagoa da: ez dago bizkaieraz eskeinduten daben ikastetxe naikorik, au da eskabide najkorik, olako ekoizpena zuzenesteko beste. Alan da ze, bizkaiereak, merkatuaren legeen logikapean il bearko dau. Dana diruaren neurgailuz egingo bagendu lez! Esan bearrik ez dago be, irakaskuntzan goitik aginduten dan izkuntza politikeak olako egoeretan eragjn aundia daukana. Nork egin edo egiten eta aginduten dau dalako izkuntza politika ori?

*** Seinalakuntzea bizkaieraz**

Tokian tokiko ereduak eta izkuntza aldaerak gorde gurarik, seinalakuntzeakanpkoa zein barrukoa— bizkajeraz egin bearko litzake. Inguru linguistiko bakotxak daukazan izkuntza iturburu eta altxorra erabiliz, areri eustj guran: bide iragarriak, toki eta zerbitzu publikoetako seinalakuntzea, toki eta zerbitzu pribatuetao seinalakuntzea,... Beraz, eta erispide lez:

—Bizkaiereari leentasuna emon.

—Tokjan tokiko berbakereari bidea emon, a jagotekotan.

—Seinalakuntzarako aukeratutako eredu estandarretara arik eta geien urreratu, beti bizkaierearen nortasunari leentasuna emonez.

—Bertoko lekuizenak eta toponimia birreskuratu eta agirjan erakutsi eta jragerri.

Bizkaiera entzun ezeze, ikusi be egin bear da eta. Au guztiau garrantzi aundiko arloa da, bizkaiereak galdutako ospea eta "lurralde" birreskuratu aal izateko. Azkenean, euskerearen onerako izango da eta.

* **Bizkaierrea eta publizitatea**

Publizitatea egunero eta edozein lekutan ikusten dogun mezuz betetako arloa dogu. Mezuok gitxi-gitxitan izaten dira euskeraz. Bizkaieraz, are gitxiago. Gitxienerariko bat "El Corte Ingles" —ek darabilan publizitate adibidea dogu. Bizkaiereari argj ta garbi egiten deutso leku eta.

Publizitatea bizkaieraz be aal dala egin erakutsi bear dogu. Ekimen pribatua alde onen etekjnaz be jaubetu daiten, bizkaierrea erabili, sustatu eta garatuteko kanpaina zabala eratu bear da. Baina erakunde publikoen babes politikoa bearrrezkoa da orretarako, jakjna.

Beste aldetjk, errjetako jai, jaialdi, kontzertu edota edozein ekintza eratutera koan ekintzon barri emoteko iminten diran ormirudietan gjtxi be gitxi dagoz bizkaieraz. Arlo onetan badago zereginik, oraindikarren. Errj euskaldunetan, batez be. Aor, bada, Udal Administrazioak egin leiken tokian tokiko bearra, bizkaierreen aldeko kontzientzia errjtarrengan birloratu birreskuratu eta errotu daiten.

Iniaki Martiartu
1997ko dagonilean
ZER"